

Bomen die getuigden van de Oranjes (5) Lindeloten uit Dillenburg

door Evert Jan van de Kaa
eigen foto's tenzij anders vermeld

In een aantal artikelen beschrijf ik de bomen die een bijzondere relatie met de Oranje-Nassau-familie hebben. In de vorige aflevering stelde ik de Wilhelmslinde op de Dillenburg aan u voor. In dit artikel ga ik in op de lotgevallen van de loten van die boom.

Een aflegger op de Burchtheuvel

“Es handelt sich um einen Ableger der Linde, unter der Wilhelm von Oranien 1568 die niederländischen Gesandten empfing.” (Lijst natuurmonumenten in Dillenburg¹).

Wilhelmslinde anno 2016

De Wilhelmslinde die nu op de Burchtheuvel van Dillenburg staat is een natuurmonument. Volgens de officiële stukken waarin dat is vastgelegd was de ontvangst van de Nederlandse gezanten door Willem van Oranje reden voor deze aanwijzing. In die stukken wordt nog stellig beweerd dat die onder de ‘moederboom’ van deze Linde plaatsvond. Maar in de vorige

aflevering van deze serie hebben we gezien dat die moederboom pas veel later is geplant.

Ontluikende bladknop van de Wilhelmslinde

Toen ik in april 2016 Dillenburg opnieuw bezocht, zag de Wilhelmslinde er van een afstandje stevig uit. Sommige bladknoppen waren net aan het uitlopen - prachtig, dat tere groen - terwijl andere nog helemaal gesloten waren. Mij viel vooral zijn kaarsrechte ‘bijstam’ op. In 2003 was dat nog een onopvallende stamscheut, maar nu steekt hij de hoofdstam al letterlijk naar de kroon. De omtrek van de hoofdstam is inmiddels ruim twee meter. Hij moet dus al weer bijna een eeuw oud zijn. Linden komen dan net zo’n beetje

in de kracht van hun leven. Ik heb die stam ook beter bekeken dan in 2003 en had aanvankelijk de indruk dat zijn conditie verre van optimaal was. Als je dichterbij komt zie je dat de bast hier en daar behoorlijk beschadigd is en dat de stam op verschillende plaatsen met ijzerwerk gestut wordt.

De stam met stutten

Dit was voor mij reden om de Geschichtsverein Dillenburg enkele vragen te stellen over de geschiedenis van de boom. Dhr. Thomas Schmidt heeft daarvoor onderzoek gedaan in het Dillenburger Stadtarchiv. Op 10 oktober 2016 mailde hij me onder meer: de holle stam van de oude Linde is in 1892 'ausgemauert'; in 1930 is dat nog eens gedaan; en toen omstreeks 1960 de 'cementvulling' werd verwijderd is wat er van de afgeleefde boom over was provisorisch gestut. Het resultaat is goed te zien op de foto's die in 1971 bij het bezoek van koningin Juliana en prins Bernhard genomen zijn. Volgens dhr. Schmidt was de stam, die na de ontmanteling van de betonnen kern resteerde, ontstaan uit een ooit vrijwel in het midden van de oude boom opgeschoten loot, vergelijkbaar met de stevige 'bijstam' van de boom anno 2016. Heel plausibel, want ook de meeste andere Linden vormen vaak stam- en worteluitlopers aan hun voet die soms tot flinke nieuwe stammen uitgroeien.

Toen de 'cementvulling' werd verwijderd hebben ze de afgeleefde boom provisorisch gestut.

In de officiële aanwijzing van de Wilhelmslinde als natuurmonument wordt die een 'Ableger' van de oorspronkelijke Linde genoemd. Blijkbaar worden spontaan gewortelde stamscheuten in het Duits ook zo genoemd. Ik veronderstelde destijds dat de 'oude' en 'nieuwe' Wilhelmslinde op enige afstand van elkaar stonden. Dat kwam omdat ik dacht dat met 'Ableger' alleen werd gebruikt om een 'aflegger' aan te duiden. In de Nederlandse betekenis is dat een tak die van de moederboom of struik (de 'moer') naar beneden wordt gebogen en wordt vastgezet in de grond, zodat hij wortels kan vormen. Daarna kan de verbinding met de moederstam worden verbroken, waarbij een nieuwe boom ontstaat die je desgewenst kunt verplanten. De tak kan uit de kruin van de boom naar de grond gebogen worden, maar bij Linden

Koningin en prins bij de Wilhelmslinde.
Foto: Joost Evers²

is het meer voor de hand liggend een uitloper van de stamvoet te gebruiken. In de boomkweekerij worden Linden nu meestal vermeerderd door een rechte loot te stekken en die vervolgens in de grond te laten wortelen of te enten op een onderstam. Zoals eerder gezegd vormen linden ook vaak nieuwe scheuten onder aan de stam of uit wortelopslag, die een 'eigen' wortelgestel kunnen ontwikkelen. In alle gevallen ontstaat een plant die genetisch identiek is aan de moederplant, een 'kloon' dus, net zoals planten die door scheuren, aanaarden of weefselkweek zijn ontstaan. Voor de verschillende vermeerderingsmethoden verwijs ik naar het interessante artikel van Leo van de Berkmortel in Aesculus 41.

Enkele loten van de Wilhelmslinde zijn vanuit Dillenburg in Nederland terechtgekomen. Ik behandel ze hierna onder hun Nederlandse naam: Willemslinden dus.

De Willemslinde van het Prinsenhof

"Julius Schramm schonk in 1894 enkele takken van de Wilhelmslinde aan "het Prinsenhof" in Delft, waar zij, voorzien van twee stadszegels van Dillenburg, in de historische zaal werden geëxposeerd. Tot aan de oorlog waren zij daar te zien. Na de restauratie van de Prinsenhof in 1948 werden zij, met het oog op hun vermolmde staat, elders opgeborgen."³ Deze takken zullen wel de eerste loten van de Willemslinde zijn die Nederland bereiken. Maurice Wery, de conservator van het Prinsenhof, mailde me desgevraagd dat ze wel in oude jaarverslagen worden vermeld, maar nu geen deel meer uitmaken van de museumcollectie.

Het illustere gezelschap bij de Delftse loof. Foto: ANP⁴

Na 1948 kon het Prinsenhof de takken die de link van Willem van Oranje met Dillenburg zo tastbaar symboliseerden dus niet meer tonen. Misschien was dat de reden dat mr. Van der Mandele van de Stichting 'Het Prinsenhof' het initiatief nam om in de museumtuin een Willemslinde te planten, als "Symbool van vernieuwing van de onsterfelijke ideeën van vrijheid en verdraagzaamheid"³. Een bewortelde loof werd van Dillenburg naar Nederland overgebracht en op zaterdag 9 november 1957 geplant. Op de krantenfoto⁴ is te zien hoe Van der Mandele samen met de burgemeester van Dillenburg de loof in het plantgat houdt. Dat gebeurde onder toezien oog van de burgemeester van Delft en andere belangrijke heren in pak en met hoge hoed. Zelfs de directeur van de Delftse plantsoendienst, die met de pet van Openbare Werken op en zijn schop in de hand klaarstond om het echte werk te doen, was in zijn nette pak.

Willem voor zijn Delftse Linde

De Willemslinde in de tuin van het Prinsenhof is nu al flink gegroeid. In 2003 is midden in de tuin een beeld van Willem van Oranje geplaatst, waardoor je de boom nu nog beter in het bedoelde perspectief kunt zien. Half juni 2014 trof ik hem aan toen de bloei al over zijn hoogtepunt heen was. De bloeiwijze was duidelijk hangend, niet afstaand of enigszins opgericht zoals die van de Winterlinde. Ook waren de bladeren niet klein en met blauwgroene onderkant maar groter en met een heldergroene onderkant, zoals bij de Zomerlinde en Hollandse Linde. Verder waren de vele haren aan de onderkant van het blad niet bruinachtig, maar eerder wit. En eind september 2016, bij een nieuw bezoek aan Delft, bleken de nootjes die van de boom waren gevallen ca. 10 mm lang te zijn met duidelijk herkenbare ribben. Die van de Winterlinde zijn veel kleiner en de ribben zijn nauwelijks of niet te zien. Het is dus zeker geen Winterlinde.

Bloemtros van de Delftse Willemslinde

Nootjes van de Delftse Willemslinde

Toen ik dit eind 2016 ontdekte vroeg ik me eerst af of het Prinsenhof wel een stek van de Dillenburgse Wilhelmslinde was. Want in alle Duitse stukken staat dat dat een *Tilia cordata* is, een Winterlinde dus. Reden voor mij om nog eens goed naar de foto's te kijken die ik in april 2016 in Dillenburg had genomen. En inderdaad, de haren op de ontluikende blaadjes zijn zowel talrijk als wit, en ook het takje waaraan die zitten is behaard. Verder lijken

de bladknoppen drie grote schubben te hebben. Dat zouden allemaal onderscheidende kenmerken van de Zomerlinde (*Tilia platyphyllos*) moeten zijn. Maar ik heb ook verschillende Hollandse Linden (*Tilia xeuropaea*) gezien waarvan de haren op de bladeren witachtig waren en die meer dan twee schubbladen om de winter-bladknoppen hebben. De Willemslinde zou dus ook een Hollandse Linde kunnen zijn. Gelukkig doet deze ontdekking niets af aan mijn eerdere conclusie dat de originele Wilhelmslinde pas na 1600 geplant werd: de stamomtrek van Winter-, Zomer- en Hollandse linden neemt in de loop van de jaren vrijwel even snel toe.

Een koninklijke boomplanting op Soestdijk

Koningin Juliana nam zelf de schop ter hand.
Foto: G. van de Werf⁶

“De boom die u bedoelt stond in het Emma-park, ons huidige hertenpark. Maar deze boom heeft het niet gered en is vele jaren geleden al verwijderd, aldus onze oud-tuinbaas.”⁶
Rond 1960 was de oude Wilhelmslinde zo ver afgetakeld dat hij binnenkort zou worden omgehakt. Met waarschijnlijk de feestelijke boomplanting in Delft nog vers in het geheugen bracht dat het stadsbestuur van Dillenburg op de gedachte om ook aan koningin Juliana een stek ervan aan te bieden. Op 14 april 1961 was het dan zover. De krantenfoto⁵ toont wel een heel ander beeld dan die van de Delftse planting.

Koningin Juliana stond erop zelf de schop ter hand te nemen.

Weliswaar valt de burgemeester van Dillenburg niet uit de rol die hij in Delft geleerd had, braaf houdt hij in precies dezelfde houding met zijn rechterhand de loot in het plantgat en met zijn linkerhand zijn hoed op zijn zij. Maar koningin Juliana stond erop om, met haar elegante dameschoenen diep in de tuingrond, zelf de schop ter hand te nemen. Wel nam ze niet al te veel grond op de schop. Ze zal wel even bezig geweest zijn voordat het gat was gevuld.

Ondanks de vorstelijke behandeling en de hoveniersvaardigheden van onze koningin was deze Willemslinde geen lang leven beschoren. Zoals uit de e-mail tekst hierboven blijkt, legde deze loot al lang voor hij volwassen was het loodje.

Loten van de Wilhelmslinde op Duitse grond

Een redacteur van het Nieuws van de dag trof in de zomer van 2010 bij een bezoek aan Dillenburg op het burchtplateau een aflegger van de Wilhelmslinde aan die omstreeks de geboortedag van Koningin Juliana daar was geplant: “Rechtop, in frischgroen zomerkleed, zag ik het teekenachtig afsteken tegen den achtergrond van verweerde muren”. In hoeverre die boom daar nu nog staat is moeilijk na te gaan – anno 2016 trof ik op burchtplateau verschillende flinke lindebomen aan, maar bij geen daarvan stond informatie over de reden waarom die daar waren geplant. Vast staat wel dat er in juni 1992 op de burchtheuvel opnieuw een loot van de Wilhelmslinde is geplant. Dit ter gelegenheid van het 12,5-jarig regeringsjubileum van Koningin Beatrix. En Thomas Schmidt mailde me dat er ook elders in Dillenburg nog verscheidene bomen staan die uit spruiten van de oude Linde zijn ontstaan, waarvan tot op de dag van vandaag nog regelmatig stekken worden gehaald. Maar ik heb tijdens wandelingen over de burchtheuvel en door de stad Dillenburg nergens ook maar één boom gevonden waarbij deze afkomst werd vermeld. Elders in Duitsland is omstreeks 1957 bij het “Nederlandse huis” in Frankfurt ook een loot van de Wilhelmslinde geplant, waarvan de verdere lotgevallen me niet bekend zijn. Interessanter is op het Nederlandse ereveld op het Waldfriedhof in die stad destijds ook een loot van de Dillenburgse Wilhelmslinde is aangeplant.

Een verhaal apart zijn de loten van de Wilhelmslinde waard die vanuit Oudenbosch zijn verspreid. Daarover meer in een volgende aflevering van deze serie.

Bronnen

Botanische informatie uit Flora van Heimans e.a. (1983), Heukels' Flora (2005) en Pigott (2012): *Lime-Trees and Basswoods*. Citaten en afgeleide informatie uit Nederlandse dagbladen zijn afkomstig uit het digitale archief van de Koninklijke Bibliotheek (<http://www.delpher.nl/>).

¹<http://www.lahn-dill-kreis.de/buergerservice>. ²*Koningin Juliana en prins Bernhard bezoeken Dillenburg*. Nationaal Archief, Fotocollectie Anefo, licentie CC-BY ³Leids Dagblad, 18-01-1961. ⁴Nieuwsblad van het Noorden, 11-11-1957. Foto: www.gahetna.nl. ⁵De Tijd, 14-04-1961; Foto: www.gahetna.nl. ⁶E-mail van Rijksvastgoedbedrijf Paleis Soestdijk dd. 2-6-2016.

